

Srednji detel

// Luka Božič

Čeprav bi na podlagi poimenovanja vrste lahko sklepali, da je srednji detel (*Dendrocopos medius*) po velikosti na sredini med najbolj znanima evropskima predstavnikoma rodu detlov, malim (*D. minor*) in velikim detlom (*D. major*), je veliko bližje slednjemu. Spola sta si pri srednjem detlu zelo podobna in razlikovanje, razen pri neposredni primerjavi, ponavadi ni mogoče. Uporabni značilnosti pri tem sta dolžina kljuna in rdeče lise na temenu (oboje daljše pri samcu). To je precej drugače kot pri drugih evropskih detlih, kjer spola zlahka ločimo po rdeči oziroma rumeni barvi na samčevi glavi. Naslednja posebnost srednjega detla je oglašanje, zlasti svatovsko, ki ga najpogosteje slišimo v prvi polovici gnezditvene sezone, predvsem v obdobju pred začetkom valjenja.

To oglašanje prav nič ne spominja na druge tipe oglašanj, kot jih poznamo pri detlih. Značilno bobnanje je pri detlih namreč sredstvo komunikacije in ni povezano s prehranjevanjem. Srednji detel bobna redko in v nasprotju z velikim detlom precej tiho. Domnevajo, da pri tej vrsti prav glasno, pozornost zbujujoče svatovsko oglašanje nadomešča funkcijo bobnanja.

Večina svetovne populacije je na Stari celini

Srednji detel je eden izmed desetih članov družine žoln (Picidae), ki gnezdiijo v Evropi in tudi v Sloveniji. Med vsemi evropskimi žolnami ima največji del gnezdeče populacije na Stari celini, saj tukaj gnezdi več kot 95 % celotne svetovne populacije. Težišče razširjenosti je v širokem pasu listopadnega gozda od Zahodne prek Srednje do Vzhodne Evrope in v vzhodnem delu Južne Evrope. Celotna gnezdeča populacija je ocenjena na 150.000 - 315.000 parov. Danes povsem manjka v nordijskih državah in na Britanskem otočju. Zunaj Evrope gnezdi le v delu Turčije, v Zakavkazju in izolirano v JZ Iranu.

Izbirčnost pri izbiri bivališča

Srednji detel je pri izbiri habitata dokaj izbiričen. V Srednji Evropi se pojavlja predvsem v nižinskih, listopadnih gozdovih z visokim deležem starih hrastovih dreves (> 100 let), a tudi drugih dreves z bolj grobim lubjem. V splošnem mu ustrezajo gozdovi v toplih legah, iglavcev se izogiba. Redko ga najdemo nad 600 m nadmorske višine, kar pa je večinoma povezano z razširjenostjo ustreznih gozdov. Na Kavkazu gnezdi do 1.200 m n.v. in v Iranu celo do 2.300 m n.v. Srednji detel je dokaj občutljiv za drobljenje gozdov, saj za naselitev potrebuje nekoliko večje sklenjene sestoje primerne gozdnega habitata. Zanj je silno pomembna gostota stoječih mrtvih dreves in suhih delov dreves v gozdnem prostoru, a tudi starost gozda ter gostota debelih dreves

(> 40 cm), primernih za gnezdenje. Navezanost vrste na hrastova drevesa v velikem delu območja razširjenosti med drugim povezujejo s celoletno veliko razpoložljivostjo hrane na teh drevesih. Srednji detel ima namreč manjši in šibkejši kljun od velikega detla, saj se večinoma prehranjuje z žuželkami, živečimi na lubju ter listih dreves, in ne z vrstami, ki vrtajo v lubju ali pod njim. Zanj je značilno prehranjevanje v krošnjah dreves, medtem ko se na tleh prehranjuje le redko. Stoječa mrtva ali deloma suha drevesa, porasla z lesnimi glivami, so pomembna predvsem za gnezdenje, saj srednji detel teše dupla skoraj izključno v takšna drevesa. Pri tem je znanih nekaj primerov gnezdenja na zelo nenavadnih lokacijah, kot je na primer odlomljen kos suhega debla, naslonjen na drugo drevo. Velik pomen stoječih mrtvih dreves za prehranjevanje so potrdili zlasti v starih, negospodarskih bukovih gozdovih, ki sicer niso splošno znani kot značilen habitat srednjega detla. Ponekod v Srednji Evropi vrsta v manjšem številu gnezdi tudi v starih, visokodebelnih sadovnjakih v hriboviti pokrajini.

Pogoji za gnezditve

Kljub temu da lahko svatovsko oglašanje srednjega detla v toplih dnevih slišimo že januarja, navadno ne valji pred sredino aprila. Nizke temperature in velika količina padavin v fazi mladičev v gnezdu negativno vplivata na gnezditveni uspeh. Samec srednjega detla v primerjavi z večino drugih vrst detlov ponavadi izteše samo eno gnezditveno duplo. Kljub drugačnim navedbam ponekod v literaturi so podrobne študije pokazale, da je medvrstno tekmovanje srednjega detla s splošno razširjenim velikim detlom majhno, saj se območja obeh vrst lahko v celoti prekrivajo. Pri osebkih, opremljenih z radijskimi oddajniki, so v optimalnem habitatu vrste opazili zmanjšanje domačega okoliša s 13 ha pozimi na 9 ha zgodaj spomladi in na samo 4 ha v gnezditvenem obdobju.

Ogroženost

Čeprav srednji detel v globalnem ali evropskem merilu ne velja za ogroženo vrsto, ta splošni status nekoliko prikriva dejansko stanje. Ob nazadujočih populacijah ponekod v Srednji in JV Evropi ter naraščajočemu drobljenju habitata v Zahodni Evropi so bila v preteklosti dobro dokumentirana lokalna izumrtja majhnih in izoliranih populacij v Severni Evropi. Morda smo bolj kot ob teh navedbah lahko zaskrbljeni ob dejstvu, da je srednji detel vezan na stare gozdove z debelimi drevesi in večjo količino stoječega mrtvega lesa, ki se jim ob nezadržnem povečevanju intenzitete gospodarjenja ne piše nič dobrega. Kot kaže situacija na terenu, ta trend ni zaobšel niti Slovenije.

Srednji detel v Sloveniji

Slovenska gnezdeča populacija je bila pred nekaj leti ocenjena na 700 - 900 parov, vendar novejši podatki kažejo, da je verjetno vsaj enkrat večja. Glavnina živi v poplavnem pasu vzdolž Mure, v Polanskem in Črnem logu ter v Krakovskem gozdu, kjer lokalne populacije štejejo nekaj sto gnezdečih parov. Manjši, vendar pomembni območji sta tudi spodnji in srednji del reke Drave v panonskem svetu ter poplavni gozd Dobrava pri Brežicah (nekaj deset gnezdečih parov). Običajna gostota srednjega detla na območjih strnjene poselitve je približno 1 par / 10 ha. Najvišja gostota je bila zabeležena v pragozdnem rezervatu v Krakovskem gozdu ter na popisni površini s starimi topoli in vrbami ob Muri (dobri 3 pari / 10 ha). Posamezni pari ali manjše populacije srednjega detla so bili odkriti tudi v Halozah, na Dravskem in Ptujskem polju, na strmih pobočjih Posavskega hribovja, v Zgornjesotelskem gričevju, na Kozjanskem, na različnih lokacijah Dolenjskega podolja, na Kočevskem, v Beli krajini, nad dolino Kolpe, v Brkinih ter v Senožških in Goriških Brdih. Sicer smo ga pri nas opazovali vse do višine 700 m. ●

1: Srednji detel (*Dendrocopos medius*) v nasprotju z drugimi detli bobna redko in precej tiho. Domnevajo, da pri tej vrsti prav glasno pozornost zbujujoče svatovsko oglašanje nadomešča funkcijo bobnanja.
foto: Gregor Bernard

2: Stoječa mrtva ali deloma suha drevesa, porasla z lesnimi glivami, so pomembna predvsem za gnezdenje, saj srednji detel teše dupla skoraj izključno v takšna drevesa.
foto: Andrej Kapla

3: Ena izmed najvišjih gostot srednjih detlov je bila zabeležena na popisni površini s starimi topoli in vrbami ob Muri, v pragozdnem rezervatu (dobri 3 pari / 10 ha).
foto: Maja Cipot